

Latvijas pilsētu sociālekonomiskās attīstības līmeņa un tempa novērtējums

Alise Vitola, Riga Technical University, Zintis Hermansons, Ministry of Regional Development and Local Government

Kopsavilkums. Raksta mērķis ir veikt Latvijas lielāko pilsētu sociālekonomiskās attīstības novērtējumu. Pēdējo 10 gadu attīstības tendences atspoguļotas attīstības līmeņa-tempa matricā, grafiski atainojot arī pilsētas lielumu pēc iedzīvotāju skaita. Novērtējums norāda uz būtiskām pilsētu un līdz ar to reģionālās attīstības atšķirībām, līderpozīcijās nostādot pilsētas 70 km rādiusā ap Rīgu, kā arī Valmieru, Dobeli, Cēsīm un Saldu. Veiktā analīze apliecina, ka attīstības līmeņa-tempa matrica ir praktiski izmantojams rīks pilsētu sociālekonomiskās attīstības novērtēšanai.

Atslēgas vārdi: sociālekonomiskā attīstība, pilsētas, attīstības indekss, reģionālā attīstība, reģionālā politika

I. IEVADS

Daudzveidīgā attīstīto, pārejas ekonomikas un attīstības valstu attīstība, empīriskie pētījumi un ekonomikas teorijas jaunākās atziņas liek piesardzīgi lūkoties uz priekšstatiem par to, kas veicina izaugsmi un kas valdībai jādarā, lai izaugsmi stimulētu [1]. Tomēr pastāv visai liela vienprātība par to, ka būtisks izaugsmes virzītājspēks ir aglomerācijas, kas piesaista jaunu, augsti kvalificētu darbaspēku, ir ekonomisko aktivitāšu un inovāciju centri, kā arī kalpo kā teritorijas, kur tiek izvietoti starptautisku un reģionālu kompāniju vadības centri [2].

Pilsētu būtiskā nozīme attīstībā ir atzīta kā Eiropas, tā Latvijas līmenī. 1999.gadā tika apstiprināta Eiropas Telpiskās attīstības perspektīva, kas nosaka vadlīnijas telpiskajai attīstības Eiropas Savienībā un uzsvēr nepieciešamību koordinēt nozaru un teritoriālo attīstību. 2007.gadā tika apstiprināta Eiropas Teritoriālās attīstības darba kārtība, kas nosaka teritoriālās attīstības prioritātes Eiropas Savienībā, tai skaitā policentriskas attīstības stiprināšanu un inovāciju veicināšanu, veidojot pilsētreģionu un pilsētu sadarbības tīklus [4]. Latvijas reģionālajā politikā pilsētu kā reģionu un valsts attīstības virzītājspēka loma pirmoreiz tika akcentēta Nacionālajā attīstības plānā 2007.-2013.gadam. Plānā uzsvērts, ka jāattīsta gan Rīgas starptautiskā konkurētspēja, gan arī citi attīstības centri, paredzot ieguldījumu koncentrāciju un uz specializāciju un sinerģiju balstītu sadarbības tīklu veidošanu [5]. Arī Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam, kas apstiprināta 2010.gada jūnijā, uzsvērtā nepieciešamība sekmēt policentrisku valsts attīstību un kā galvenie rīcības virzieni minēti attīstības centru (pilsētu) konkurētspējas celšana, attīstības centru funkcionālo tīklu veidošana un pilsētu-lauku sadarbības veicināšana. Stratēģijā arī pirmo reizi reģionālajā politikā noteikti attīstības centru līmeņi – starptautiskas nozīmes centrs (Rīga), nacionālas nozīmes centri (republikas

pilsētas) un 20 reģionālas nozīmes centri –, kā arī izveidota Latvijas nākotnes telpiskā struktūra [6].

Ņemot vērā, ka pilsētas ir būtiskākās Latvijas reģionālās politikas mērķteritorijas, aktuāls ir jautājums par pilsētu attīstības stāvokli un tendencēm. Dati un analīze par 10 Latvijas lielāko pilsētu attīstību pirms 1999.gada iekļauta projekta „Pilsētu sistēmas un sadarbība” ziņojumā. Ziņojumā apskatīti tādi rādītāji kā iedzīvotāju skaits (t.sk. pilsētu funkcionālās ietekmes zonā), dzimstība, dabiskais pieaugums, migrācija, nodarbināto skaits (t.sk. rūpniecībā nodarbināto skaits), rūpnieciskā ražošana, investīcijas pamatkapitālā un dzīvojamā fonda apjoms. Ziņojumā arī apskatītas korelācijas starp iedzīvotāju ienākuma nodokli uz vienu iedzīvotāju, bezdarba līmeni, attālumu no galvaspilsētas un no rajona centra mazpilsētās un secināts, ka mazpilsētās, kuras ir tuvāk galvaspilsētai, sociālekonomiskās attīstības līmenis ir augstāks, kamēr attālums līdz rajona centram šos rādītājus būtiski neietekmē. Kā cits attīstībai būtisks ģeogrāfiskais faktors atzīmēts nozīmīgāko transporta ceļu tuvums [7].

Ikgadējais Valsts reģionālās attīstības aģentūras izdevums „Reģionu attīstība Latvijā”, kas tiek sagatavots kopš 2003.gada, sniedz informāciju par Latvijas pašvaldību, tai skaitā pilsētu pašvaldību, attīstību kopš 1999.gada. Izdevumā tiek apskatīts teritorijas attīstības līmeņa indekss un to veidojošie rādītāji – iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju, bezdarba līmenis, iedzīvotāju ienākuma nodoklis uz vienu iedzīvotāju, nefinanšu investīcijas uz vienu iedzīvotāju, demogrāfiskā slodze un iedzīvotāju skaita izmaiņas, kā arī cita reģionālo attīstību raksturojoša informācija. Izdevumā atsevišķi analizēta republikas pilsētu, pilsētnovadu un lauku novadu, kā arī piepilsētas novadu (pilsētu vai lauku novadu, kas robežojas ar republikas pilsētām, izņemot Jūrmalu) un bijušo rajonu centru novadu attīstība. Dati liecina, kamēr republikas pilsētās ir augstāki iedzīvotāju ienākumi, zemāks bezdarba līmenis un augstāka ekonomiskā aktivitāte, novados ir pozitīvāka iedzīvotāju skaita dinamika un lielāks iedzīvotāju līdz darbības vecumam īpatsvars pie līdzvērtīga darbības vecuma iedzīvotāju īpatsvara. Vispozitīvākie sociālekonomiskās attīstības rādītāji novadu grupā ir piepilsētas novadiem, kas apliecina republikas pilsētu pozitīvo ietekmi uz apkārtējām pilsētām [8].

2008.gada pētījumā „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences” veikta plaša Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības analīze tādos aspektos kā dzīves kvalitāte, ekonomiskā aktivitāte, cilvēkresursi un radošums, atvērtība, administratīvā kapacitāte un ekoloģiskā pēda. Pētījumā izmantoti ne tikai statistikas dati, bet arī dažādu

institūciju informācija, iepriekš veiktu pētījumu datu masīvi, pētījuma ietvaros veiktās aptaujas un apsekojuma dati. Pētījums apstiprina Rīgas dominanci un ietekmi Latvijas tautsaimniecībā. Vienlaikus uzsvērts, ka Rīgai trūkst specializācijas, mazinot tās starptautisko pievilcību. Kā alternatīvi attīstības centri atsevišķos aspektos iezīmējas Liepāja, Ventspils, Jelgava, Daugavpils, Rēzekne un Valmiera, tomēr resursu koncentrācija šajās pilsētās nav samērojama ar Rīgu. Tāpēc tiek rekomendēts Latvijas pilsētām veidot savstarpēji papildinošus sadarbības tīklus, tādējādi sasniedzot izaugsmei nepieciešamo resursu koncentrāciju [9]. 2010.gadā, izmantojot pētījumā „Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences” piedāvāto pieeju radošuma mērīšanai, tika veikts pētījums par radošuma līmeņa saistību ar attīstības tempu un līmeni 10 lielākajās Latvijas pilsētās. Pētījums apstiprināja, ka pastāv tieša sakarība starp radošumu un attīstību raksturojošiem rādītājiem [10].

II. ATTĪSTĪBAS LĪMEŅA-TEMPA MATRICA

Raksta mērķis ir koncentrētā veidā novērtēt Latvijas lielāko pilsētu - pilsētu ar vairāk kā 10 000 iedzīvotājiem – sociālekonomiskās attīstības līmeni un tendences. Šim kritērijam atbilst 9 republikas nozīmes pilsētas un 12 citas pilsētas. Četros gadījumos analīzei izvēlētas pilsētas jau pirms administratīvi teritoriālās reformas atradās novados, tāpēc analīzē izmantota attiecīgā pilsētnovada statistika. Sociālekonomiskās attīstības raksturošanai var izmantot rādītājus, kas attīstību raksturo visplašākajā nozīmē, apskatot dzīves kvalitāti, ekonomiskās attīstības līmeni un citus aspektus. It īpaši kvantitatīvai attīstības mērīšanai vietējo pašvaldību (novadu) līmenī plašākas iespējas paveras pēc administratīvi teritoriālās reformas, kad attīstību raksturojošie rādītāji, kas tika apkopoti ne zemāk kā rajonu līmenī, kopš 2010.gada būs pieejami arī novadu līmenī [11].

Tā kā raksta mērķis ir vienas grupas ietvaros savā starpā salīdzināt gan republikas pilsētas, par kurām tradicionāli ir pieejama diezgan plaša attīstību raksturojoša statistika, piemēram, IKP u.c., gan citas pēc iedzīvotāju skaita lielākās pilsētas, tad apskatāmo rādītāju skaita izvēli noteica vietējo (pilsētu) pašvaldību līmenī pieejamā statistika. Lai koncentrētā veidā raksturotu attīstību, vienlaikus neizceļot kādu atsevišķu attīstības aspektu, pilsētu sociālekonomiskās attīstības novērtēšanai piedāvāts izmantot trīs pilsētu attīstību raksturojošus pamatrādītājus, kas izteikti relatīvos skaitļos: iedzīvotāju ienākumu nodoklis uz vienu iedzīvotāju (latos), bezdarba līmenis (reģistrēto bezdarbnieku skaits pret darbības vecuma iedzīvotāju skaitu, procentos) un iedzīvotāju blīvums (pastāvīgo iedzīvotāju skaits uz vienu kvadrātkilometru). Jāatzīmē, ka bezdarba līmeņa aprēķina metodoloģija vietējās pašvaldībās atšķiras no metodoloģijas, kas tiek lietota nacionālā līmenī.

Iedzīvotāju ienākumu nodoklis uz vienu iedzīvotāju vienlaicīgi raksturo gan iedzīvotāju labklājības līmeni, gan pašvaldības finansiālo rīcībspēju, jo ieņēmumi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa sastāda lielāko daļu pašvaldības budžeta. Bezdarba līmenis atspoguļo ne tikai nodarbinātības tendences,

bet arī iezīmē kopējo sociālo situāciju, kas veidojas uz bezdarba līmeņa fona. Iedzīvotāju blīvums raksturo infrastruktūras kvalitāti un tās pieejamību, savukārt iedzīvotāju blīvuma izmaiņas atspoguļo pašvaldības pievilcīgumu un liecina par tās kopējām attīstības tendencēm.

Rādītāju datu avoti ir Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātības valsts aģentūra un Valsts kase. Analizēts 10 gadu periods no 1999. līdz 2008.gadam. Laika perioda izvēli noteica pieejamo statistikas datu ierobežojumi. Pēc administratīvi teritoriālās reformas, kas noslēdzās 2009.gadā, Latvijā ir divu veidu administratīvās teritorijas – republikas pilsētas un novadi. Savukārt novadu pilsētas ir novadu teritoriālās vienības. Tā kā pārsvarā statistika tiek apkopota administratīvo vienību līmenī, kopš 2009.gada statistikas dati par novadu pilsētām vairs nav pieejami.

Pilsētu sociālekonomiskās attīstības novērtēšanai izmantoti divi apkopojami indeksi – attīstības līmeņa un attīstības tempa. Atsevišķi apskatīts attīstības līmenis un temps nevar dot pilnvērtīgu priekšstatu par teritorijas attīstību. Apskatot iekšzemes kopprodukta (turpmāk – IKP) uz vienu iedzīvotāju, kas ir visplašāk lietotais attīstību raksturojošais rādītājs, jaunākos pieejamos datus, kas administratīvi teritoriālās reformas rezultātā ir pieejami tikai reģionu un valsts iedalījumā, attīstības līmeņa un tempa mērījumi rada pretrunīgus priekšstatus. Vērtējot IKP uz vienu iedzīvotāju pieaugumu starp Latvijas reģioniem 2007.gadā salīdzinājumā ar 2006.gadu, redzam, ka Latgales reģions attīstījies straujāk par Rīgas reģionu. Savukārt IKP uz vienu iedzīvotāju 2007.gadā, attiecībā pret valsts vidējo līmeni, liecina, ka Rīgas reģionam tas bija 138%, bet Latgales reģionam tikai 53%. Līdzīgi Eurostat dati rāda, ka Latvijas IKP pieaugums laika periodā no 2005.-2007.gadam bija viens no straujākajiem Eiropas Savienībā, savukārt IKP uz vienu iedzīvotāju attiecībā pret Eiropas Savienības valstu vidējo rādītāju sasniedza tikai 56% 2007.gadā (apsteidzot tikai tādas valstis kā Poliju, Bulgāriju un Rumāniju). Lai risinātu šo problēmu, vēlams kombinēt attīstības tempu un līmeni, turklāt raksta ietvaros analizēts vairāku gadu periods, kas mazina gadījuma rakstura ietekmi.

Jautājums par attīstības līmeņa un tempa mērīšanu apkopojamo indeksu līmenī ir bijis aktuāls arī jau kopš teritorijas attīstības gada indeksa izstrādes. Ņemot vērā, ka teritorijas attīstības gada indekss atspoguļo konkrētas teritorijas sociālekonomiskās attīstības attiecību pret vidējo attīstības līmeni attiecīgajā gadā, tad šādi indeksi sakārtoti laika rindā var sniegt maldīgu priekšstatu par teritorijas attīstības tempu vairāku gadu garumā, jo konkrētās teritorijas attīstība vienmēr tiek vērtēta pret attiecīgā gada vidējiem rādītājiem – teritorijas attīstības indeksa autori to populārzinātniskā valodā raksturoja „indekss ir labs, bet vilnīgs” un pamattendenču analīzei ieteica tai skaitā skatīties arī uz rādītāju izmaiņām to konkrētajās mērvienībās [12].

Taču teritorijas attīstības gada indeksa aprēķināšanas metodika neliedza līdzās teritorijas attīstības līmeņa novērtējumam aprēķināšanas metodikā iekļaut arī attīstības tempu. Pirmie praktiskie aprēķini un izvērsts teorētiskais

izklāsts tika veikts atsevišķas zinātniskās publikācijas ietvaros [13]. Praktiski aprēķini un analīze tika veikta arī turpmāk [14].

I.TABULA

TERITORIJAS ATTĪSTĪBAS TEMPA UN LĪMEŅA KOMBINĒŠANA TERITORIJAS ATTĪSTĪBAS ĶĒDES UN BĀZES INDEKSU IETVAROS

Attīstības temps konkrētā teritorijā (temps netiek vērtēts pret vidējiem rādītājiem valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā)	Attīstības ķēdes vai bāzes indeksa vērtība (temps tiek vērtēts pret vidējiem rādītājiem valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā)	Secinājumi par konkrētās teritorijas attīstību
Pieaugums - konkrētajā teritorijā indeksu veidojošo rādītāju vērtības perioda beigās pārsniedz vērtības perioda sākumā (iepriekšējā vai senākā gadā)	Pozitīva - konkrētajā teritorijā indeksu veidojošo rādītāju vērtības ir lielākas par vidējiem rādītājiem valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā	Teritorijā pārsniegts iepriekšējā vai senāka gada vidējais attīstības līmenis valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā
	Negatīva - konkrētajā teritorijā indeksu veidojošo rādītāju vērtības ir mazākas par vidējiem rādītājiem valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā	Teritorijā vēl nav sasniegts vai pārsniegts iepriekšējā vai senāka gada vidējais attīstības līmenis valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā
Kritums - konkrētajā teritorijā indeksu veidojošo rādītāju vērtības perioda beigās ir zemākas par vērtībām perioda sākumā (iepriekšējā vai senākā gadā)	Pozitīva - konkrētajā teritorijā indeksu veidojošo rādītāju vērtības ir lielākas par vidējiem rādītājiem valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā	Kritums teritorijā nav bijis tik straujš, lai attīstību raksturojošie rādītāji paslīdētu zem iepriekšējā gada vidējā attīstības līmeņa valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā
	Negatīva - konkrētajā teritorijā indeksu veidojošo rādītāju vērtības ir mazākas par vidējiem rādītājiem valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā	Kritums teritorijā ir bijis tik straujš, lai attīstību raksturojošie rādītāji paslīdētu zem iepriekšējā gada vidējā attīstības līmeņa valstī vai attiecīgajā teritoriju grupā

Skaidrots, ka teritoriju attīstības tempi var tikt skatīti, pirmkārt, viena vai vairāku gadu ietvaros, otrkārt, nevis katrai teritorijai atsevišķi, bet katrai teritorijai attiecībā pret iepriekšējo gadu vidējiem rādītājiem valstī vai konkrētā teritoriju grupā. Tas nozīmē, ka teritorijas attīstības indeksu veidošanā tiek izmantotas nevis attiecīgā gada, bet iepriekšējā gada (ķēdes indeksu gadījumā) vai kāda cita senāka gada (bāzes indeksu gadījumā) pamatrādītāju vidējās vērtības un standartnovirzes. Tādā veidā teritorijas attīstības temps tiek vērtēts uz vidējā attīstības līmeņa fona valstī un tiek noteikts, cik tas ir bijis nozīmīgs, risinot jau iepriekš aprakstīto līmeņa-tempa problēmu (1.tabula).

Ņemot vērā, ka rakstā tiek apskatīts 10 gadu periods, varētu izmantot bāzes indeksu metodoloģiju (līdz šim praktiski aprēķini nav veikti zinātnisku publikāciju ietvaros), lai kompleksi apskatītu gan attīstības līmeni, gan attīstības tempu. Taču raksta mērķis ir pilsētas salīdzināt savā starpā, pirmkārt, uzsvāru liekot nevis uz vidējām vērtībām pilsētu grupā vai

valstī, bet uz labākajām iespējamām, otrkārt, neizmantojot fiksētus atskaites periodus, bet vērtēt attīstību visu 10 gadu ietvarā.

Jaunākās zinātniskās publikācijas vairs neapskata alternatīvas iespējas attīstības līmeņa un tempa kombinēšanai indeksu līmenī – skatu punktā ir teritorijas attīstības rādītāju papildināšanas iespējas pēc administratīvi teritoriālās reformas, indeksu aprēķināšanas problemātika dažādām teritoriju grupām, alternatīvu rādītāju normalizācijas metožu potenciāla izmantošana indeksu veidošanā [15]. Līdz ar to rakstā piedāvāta alternatīva metode attīstības līmeņa un tempa kombinēšanai. Metodi veido divi soļi – (1) rādītāju normalizācija un indeksu veidošana; (2) attīstības līmeņa-tempa matricas izveidošana.

1.solis. Rādītāju normalizācija un indeksu veidošana. Indeksu veidošanai tiek izmantota minimālo-maksimālo rādītāju normalizācijas metode ar mērķi veikt pilsētu sociālekonomiskās attīstības savstarpēju salīdzinājumu, ņemot vērā labākos un sliktākos rādītājus (1). Minimālā-maksimālā rādītāju normalizācijas metode tiek ieteikta kā viena no pamata metodēm rādītāju normalizācijai un tālāku indeksu veidošanai [16].

$$I_i = \frac{x_i - x_{i_{\min}}}{x_{i_{\max}} - x_{i_{\min}}}, \quad (1)$$

kur I_i – konkrētā pilsētas attīstības raksturojošā rādītāja attīstības līmeņa vai tempa indekss, i – attīstību raksturojošs statistikas rādītājs (iedzīvotāju ienākumu nodoklis uz vienu iedzīvotāju, bezdarba līmenis, iedzīvotāju blīvums), x_i – konkrētas pilsētas attīstību raksturojošā statistikas rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība 10 gadu periodā, $x_{i_{\min}}$ – attīstību raksturojošā statistikas rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība, kas ir viszemākā aplūkoto pilsētu grupā 10 gadu periodā, $x_{i_{\max}}$ – attīstību raksturojošā statistikas rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība, kas ir visaugstākā aplūkoto pilsētu grupā 10 gadu periodā.

Bezdarba līmeņa gadījumā šīs metodes izmantošanai ir nepieciešami pārveidojumi, jo pretēji citiem apskatītajiem rādītājiem, bezdarba līmeņa gadījumā ir jātiecas nevis uz augstāko vērtību pilsētu grupā, bet gan uz zemāko (2).

$$t = \frac{x_{i_{\max}} - x_i}{x_{i_{\max}} - x_{i_{\min}}}, \quad (2)$$

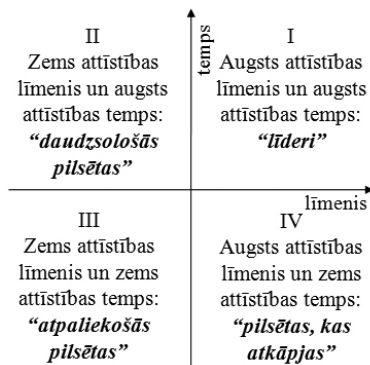
kur t – bezdarba līmeņa rādītāja normalizētā vērtība, x_i – bezdarba līmeņa rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība 10 gadu periodā, $x_{i_{\min}}$ – bezdarba līmeņa rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība, kas ir viszemākā aplūkoto pilsētu grupā 10 gadu periodā, $x_{i_{\max}}$ – bezdarba līmeņa rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība, kas ir visaugstākā aplūkoto pilsētu grupā 10 gadu periodā.

Aprēķināti šādi attīstības līmeņa indeksi - ienākumu līmeņa indekss, bezdarba līmeņa indekss un iedzīvotāju blīvuma indekss, kā arī šādi attīstības tempa indeksi – ienākumu

pieauguma indekss, bezdarba līmeņa samazinājuma indekss un iedzīvotāju blīvuma pieauguma indekss. Apvienojot līmeņa un tempa indeksus, izveidoti apkopojoši indeksi - attīstības līmeņa indekss un attīstības tempa indekss (3).

$$I = \sum \frac{I_i}{n}, \quad (3)$$

kur I pilsētas attīstības tempa vai līmeņa indekss, I_i – konkrētā pilsētas attīstību raksturojošā rādītāja attīstības līmeņa vai tempa indekss, i – attīstību raksturojošs statistikas rādītājs (iedzīvotāju ienākumu nodoklis uz vienu iedzīvotāju, bezdarba līmenis, iedzīvotāju blīvums), n – izmantoto attīstību raksturojošs statistikas rādītāju skaits (šajā gadījumā trīs).

1.att. Attīstības līmeņa-tempa matrica

2.solis. Attīstības līmeņa-tempa matricas izveidošana. Lai sniegtu kompleksu pilsētas sociālekonomiskās attīstības novērtējumu, attīstības līmeņa indekss un attīstības tempa indekss tiek kombinēts attīstības līmeņa-tempa matricā. Matricas asu krustpunkts iezīmē vidējās iespējamās (atbilstoši minimālai-maksimālai normalizācijas metodei 0,5) attīstības līmeņa un attīstības tempa indeksa vērtības. Asis veido četrus kvadrantus ar zemu attīstības līmeni un attīstības tempu, zemu attīstības līmeni un augstu attīstības tempu, augstu attīstības līmeni un zemu attīstības tempu, augstu attīstības tempu un attīstības līmeni. Atbilstoši pilsētas piederībai noteiktam kvadrantam, pilsēta tiek raksturota kā viens no līderiem, daudzsološajiem, atpaliekošajiem vai tiem, kas atkāpjas (1.attēls).

Līderu grupā esošajās pilsētas ir vienlaikus augsts attīstības līmenis un temps. Šo pilsētu nākotnes izredzes jāvērtē visoptimistiskāk. Daudzsološajās pilsētās ir zems attīstības

līmenis, bet augsts attīstības temps, kas rada tām iespējas uzlabot savas pozīcijas. Pilsētās, kas atkāpjas, ir augsts attīstības temps, bet zems attīstības līmenis – šīs pilsētas audē savas pozīcijas. Atpaliekošajās pilsētās ir gan zems attīstības līmenis, gan temps, kas liek piesardzīgi lūkoties uz šo pilsētu attīstības iespējām. Lai grafiski raksturotu katras pilsētas svaru kopējā sociālekonomiskajā attīstībā, matricā ap pilsētai atbilstošo indeksu vērtību krustpunktu tiek veidots aplis, kas sniedz savstarpēji salīdzināmu informāciju par pilsētas iedzīvotāju skaitu.

Šādas matricas izmantošana attīstības tempa un līmeņa novērtēšanai nav jaunums. Matrica (neizmantojot iedzīvotāju skaita salīdzinājumu) izmantota, piemēram, Ričarda Floridas pētījumā „Eiropa radošajā laikmetā”, kur Eiropas radošuma matricā izvietotas pētījumā apskatītās Eiropas valstis, uz x ass atainojot Eiropas radošuma indeksu un uz y ass – Eiropas radošuma tendenču indeksu [17]. Raksta novitāte ir atsevišķi attīstības tempa un līmeņa indeksi Latvijas vietējo pašvaldību attīstības novērtēšanai. Šādi indeksi iepriekš Latvijā nav tikuši aprēķināti un šāda grafiskā pieeja teritoriju attīstības novērtēšanai Latvijā līdz šim nav izmantota.

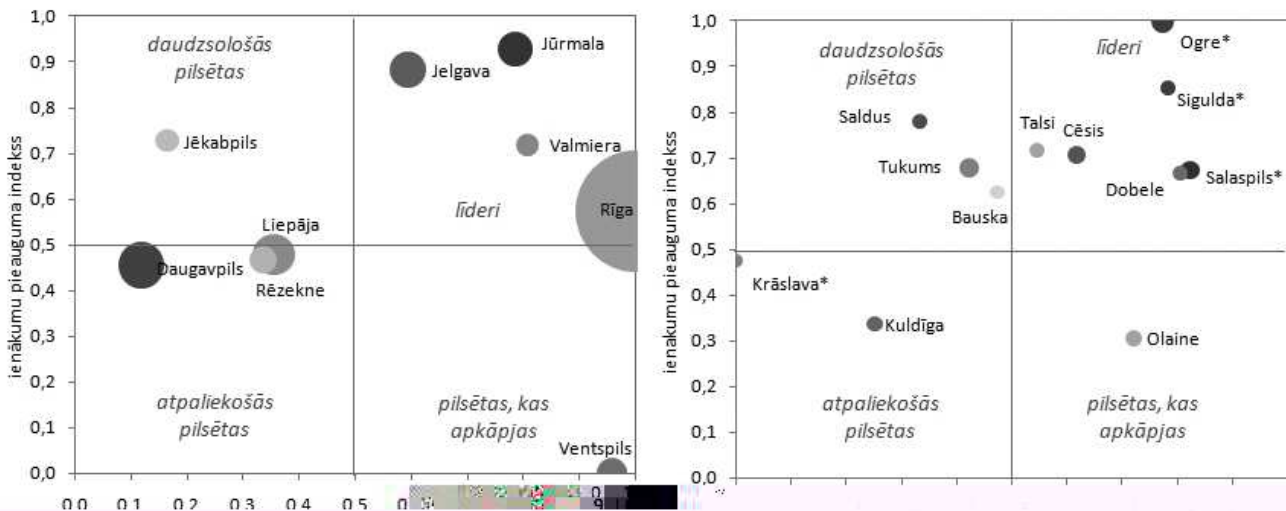
II. LATVIJAS PILSĒTU SOCIĀLEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS NOVĒRTĒJUMS

Latvijas pilsētu sociālekonomiskās attīstības novērtējums veikts, apskatot iedzīvotāju ienākumu, bezdarba un iedzīvotāju blīvuma tempa un līmeņa indeksus, kā arī kopējo pilsētu attīstības līmeņa un tempa indeksu. Republikas nozīmes pilsētas un pārējās pilsētas ar vairāk kā 10 000 iedzīvotājiem atveidotas atsevišķos attēlos, lai uzlabotu attēlu uztveramību, kā arī nodrošinātu iespēju salīdzināt šo pilsētu sociālekonomiskās attīstības rādītājus pa grupām.

A. Iedzīvotāju ienākumi

Augstākais ienākumu pieauguma temps ir Ogrē, zemākais – Ventspilī, savukārt augstākais ienākumu līmenis ir Rīgā, kamēr zemākais – Krāslavā (2.attēls).

Lielākā daļa pilsētu izvietojusās „līderu” kvadrantā. Tātad „atpaliekošo” un „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā redzamajās pilsētās ienākumu pieauguma temps ir ievērojami zemāks kā pārējās pilsētās, kā arī „daudzsološo” un „atpaliekošo pilsētu” kvadrantā redzamajās pilsētās ienākumu līmenis ir ievērojami zemāks kā pārējās pilsētās.

2.att. Iedzīvotāju ienākumu līmenis un tā pieauguma temps Latvijas pilsētās

„Līderu” un „daudzsološo pilsētu” kvadrantos iekļuvušās pilsētas ar ienākumu pieauguma tempu, kas augstāks par vidējo, apliecina, ka līderpozīcijās atrodas Rīga un pilsētas 50 km rādiusā ap Rīgu – Ogre (visaugstākais attīstības temps), Jūrmala, Jelgava, Sigulda, Salaspils, izņemot Olaini. Salīdzinot pilsētas, kas atrodas 70 km attālumā no Rīgas, jāatzīmē Dobeles, kurā ienākumu līmenis pārsniedz Bauskas un Tukuma (abas ierindojušās daudzsološo pilsētu vidū) rādītājus. Līderu vidū iekļuvušās arī Valmiera, Cēsis un Talsi, kas atrodas apmēram 100 km attālumā no Rīgas. Īpaši jāatzīmē Valmiera, kura ierindojas trešajā vietā ienākumu līmeņa ziņā starp republikas pilsētām. Daudzsološo pilsētu vidū iekļuvušās arī Jēkabpils un Saldus, abas pilsētas ar ienākumu līmeni, kas zemāks par vidējo, bet ar augstiem ienākumu pieauguma tempiem.

No „atpaliekošo” un „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā redzamajām pilsētām viszemākais ienākumu pieauguma temps ir Ventspilij, kur ir otrs augstākais ienākumu līmenis pēc Rīgas. Šādi rezultāti norāda uz nepieciešamību Ventspilij stiprināt tās pozīcijas, lai saglabātu augsto ienākumu līmeni. Zemāki ienākumu pieauguma tempi par vidējiem ir arī Olainei un Kuldīgai, tuvu vidējam līmenim - republikas nozīmes pilsētām Daugavpilij, Rēzeknei un Liepājai, kā arī Krāslavai. Sevišķa uzmanība būtu jāvelta Krāslavai, kur ir viszemākais ienākumu līmenis, un Daugavpilij, kas ir otra lielākā pilsēta Latvijā, bet tās iedzīvotāju ienākumu līmenis, salīdzinot ar citām pilsētām, ir zems.

Apskatot iedzīvotāju skaitu sadalījumu pa kvadrantiem, lielākā daļa pilsētu iedzīvotāju - 954 tūkstoši, tai skaitā 709 tūkstoši Rīgas iedzīvotāju - iekļaujas „līderu” kvadrantā. „Līderu” kvadrantam seko „atpaliekošo pilsētu” kvadrants ar 246 tūkstošiem iedzīvotāju, tai skaitā 104 tūkstošiem Daugavpils iedzīvotāju un 84 tūkstošiem Liepājas iedzīvotāju.

„Daudzsološajās pilsētās” dzīvo 69 tūkstoši, savukārt „pilsētās, kas atkāpjas” – 56 tūkstoši iedzīvotāju.

B. Bezdarbs

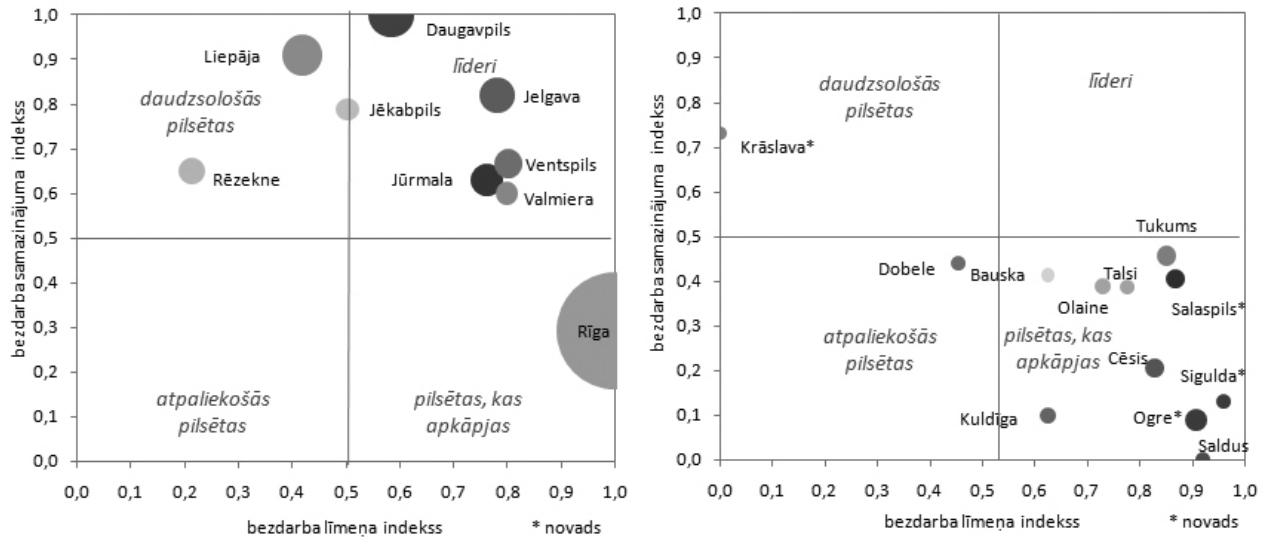
Augstākais bezdarba samazinājuma temps ir Daugavpilī, zemākais – Saldū, savukārt zemākais bezdarba līmenis ir Rīgā, kamēr augstākais – Krāslavā (3.attēls).

Lielākā daļa pilsētu izvietojusās „līderu” un „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantos. Tātad „atpaliekošo” un „daudzsološo pilsētu” kvadrantā redzamajās pilsētās bezdarba līmenis ir ievērojami zemāks kā pārējās pilsētās.

„Līderu” un „daudzsološo pilsētu” kvadrantos iekļuvušās pilsētas ar bezdarba samazinājuma tempu, kas augstāks par vidējo, apliecina, ka straujāk bezdarbs samazinās republikas nozīmes pilsētās. No pārējām pilsētām šajos kvadrantos atrodas tikai Krāslava, kur ir visaugstākais bezdarba līmenis. Pozitīvi vērtējums tas, ka augstāki bezdarba samazinājuma tempi ir pilsētās ar augstāku bezdarba līmeni – Krāslavā, Rēzeknē un Liepājā.

„Atpaliekošo pilsētu” kvadrantā redzama tikai Dobeles, kas atrodas tuvu asu krustpunktiem – tātad bezdarba līmenis un temps ir tuvs vidējiem rādītājiem. „Pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā atrodas Rīga un lielākā daļa pārējo pilsētu, kas nav republikas nozīmes pilsētas.

No „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā iekļuvušajām pilsētām zems bezdarba samazinājuma temps lielākoties ir pilsētās ar zemu bezdarba līmeni – Siguldā, Saldū, Ogrē, Cēsīs. Redzamas arī pilsētas ar zemu bezdarba līmeni un bezdarba samazinājuma tempu, kas tuvs vidējam – Salaspils, Tukums, Talsi, Olaine, Bauska. Sevišķa uzmanība jāpievērš Kuldīgai, kur ir vidējs bezdarba līmenis, taču zems bezdarba samazinājuma temps.

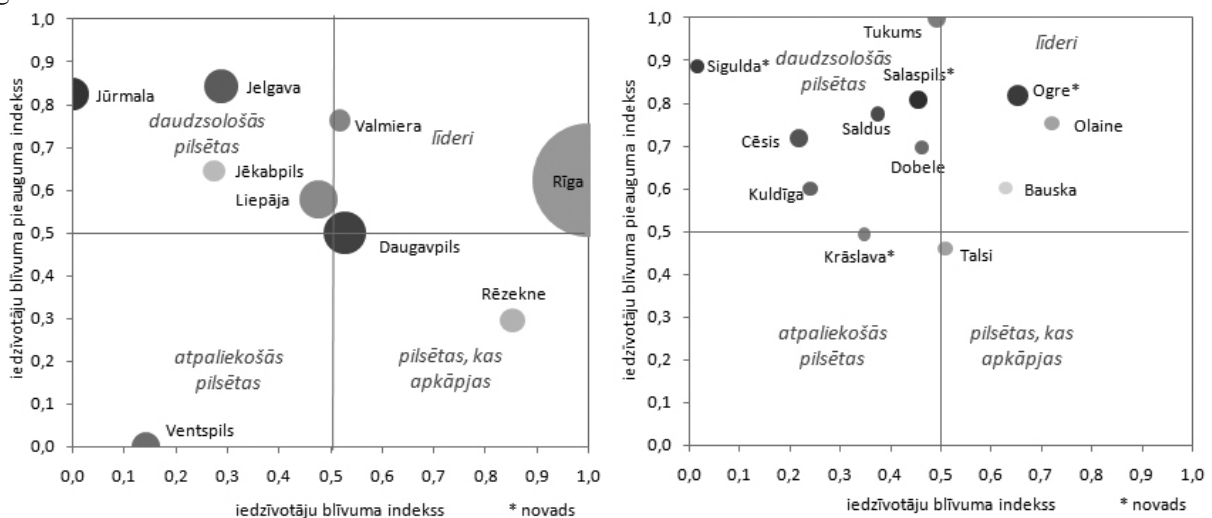

3.att. Bezdarba līmenis un tā samazinājuma temps Latvijas pilsētās

Apskatot iedzīvotāju skaita sadalījumu pa kvadrantiem, lielākā daļa pilsētu iedzīvotāju - 862 tūkstoši, tai skaitā 709 tūkstoši Rīgas iedzīvotāju - iekļaujas „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā. „Pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantam seko „līderu” kvadrants ar 322 tūkstošiem iedzīvotāju, tai skaitā 104 tūkstošiem Daugavpils iedzīvotāju, 65 tūkstošiem Jelgavas un 56 tūkstošiem Jūrmalas iedzīvotāju. „Daudzsološajās pilsētās” dzīvo 130 tūkstoši, tai skaitā 84 tūkstoši Liepājas iedzīvotāju, savukārt „atpaliekošajās pilsētās” – tikai 11 tūkstoši Krāslavas iedzīvotāju.

C. Iedzīvotāju blīvums

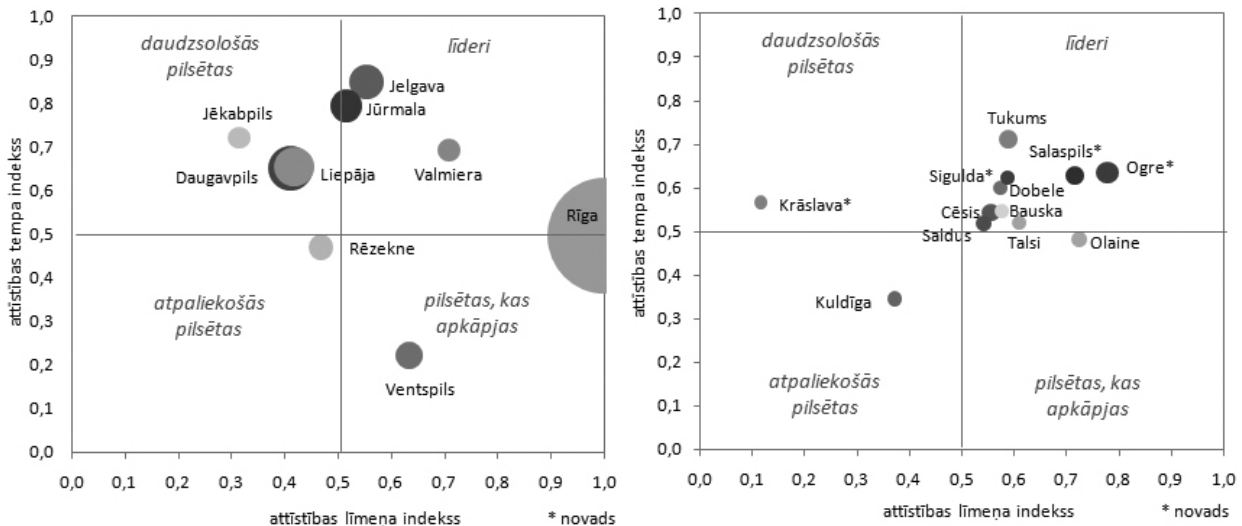
Augstākais iedzīvotāju blīvuma pieauguma temps ir Tukumā, zemākais – Ventpilī, augstākais iedzīvotāju blīvums ir Rīgā, kamēr zemākais – Jūrmalā (4.attēls). Jāatzīmē, ka faktiski iedzīvotāju skaits pieaug tikai Tukumā, Siguldā un Jelgavā. Savukārt Jūrmalā, Ogrē un Salaspilī tas saglabājas nemainīgs.

4.att. Iedzīvotāju blīvums un tā pieauguma temps Latvijas pilsētās

Lielākā daļa pilsētu izvietojusās „daudzsološo pilsētu” kvadrantā. Tātad „atpaliekošo” un „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā redzamajās pilsētās iedzīvotāju blīvuma pieaugums ir ievērojami zemāks kā pārējās pilsētās, kā arī „līderu” un „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā redzamajās pilsētās iedzīvotāju blīvums ir ievērojami lielāks kā pārējās pilsētās.

No „daudzsološo pilsētu” kvadrantā iekļuvušajām pilsētām ar augstu iedzīvotāju blīvuma pieauguma tempu izceļas Tukums, Jelgava, Salaspils, Sigulda un Jūrmala (abās pēdējās pilsētās ir ļoti zems iedzīvotāju blīvums). No jau pašlaik blīvi apdzīvotām pilsētām augstākie iedzīvotāju blīvuma pieauguma tempi ir Ogrē un Olainē. Augstākie iedzīvotāju blīvuma pieauguma tempi ir pilsētās 70 km rādiusā ap Rīgu, izņemot Bausku, kā arī atsevišķās pilsētās 100 km rādiusā ap Rīgu – Tukumā, Saldū un Cēsīs.

5.att. Sociālekonomiskā attīstība un tās pieauguma temps Latvijas pilsētās

„Atpaliekošo pilsētu” un „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantos redzamas Ventspils, Rēzekne, Krāslava, Talsi un Daugavpils (pēdējās trīs pilsētas atrodas tuvu asu viduspunktam). Ventspils un Rēzekne abas strauji zaudē iedzīvotājus. Sevišķa uzmanība būtu jāvelta Ventspilij, jo iedzīvotāju blīvums tajā ir ļoti zems (vēl zemāks ir tikai Jūrmalā un Siguldā), kamēr Rēzeknē tas ir ļoti augsts (otrs augstākais iedzīvotāju blīvums pēc Rīgas).

Apskatot iedzīvotāju skaitu sadalījumu pa kvadrantiem, lielākā daļa pilsētu iedzīvotāju - 786 tūkstoši, tai skaitā 709 tūkstoši Rīgas iedzīvotāju - iekļaujas „līderu” kvadrantā. Seko „daudzsološo pilsētu” kvadrants ar 336 tūkstošiem iedzīvotāju, tai skaitā 84 tūkstošiem Liepājas, 65 tūkstošiem Jelgavas un 56 tūkstošiem Jūrmalas iedzīvotāju. „Pilsētās, kas atkāpjas” dzīvo 150 tūkstoši, tai skaitā 104 tūkstoši Daugavpils iedzīvotāju, savukārt „atpaliekošajās pilsētās” - 53 tūkstoši, tai skaitā 43 tūkstoši Ventspils iedzīvotāju.

D. Kopējā sociālekonomiskā attīstība

Augstākais attīstības temps ir Jelgavā, zemākais – Ventspilī. Jelgava ir ieguvusi augstas indeksu vērtības visos trīs sociālekonomisko attīstību raksturojošos rādītājos (indekss atrodas robežās no 0,8-0,9), lai gan nevienā no tiem nav sasniegusi augstāko novērtējumu. Turpretī Ventspils zemo novērtējumu veido viszemākais iedzīvotāju ienākumu un iedzīvotāju blīvuma pieauguma temps, lai arī bezdarba līmeņa samazinājuma temps ir visai augsts. Augstākais attīstības līmenis ir Rīgā, kamēr zemākais – Krāslavā. Rīga ierindojusies līderpozīcijā visos trīs sociālekonomisko attīstību raksturojošos rādītājos, savukārt Krāslavas zemais novērtējums veidojas ņemot vērā viszemāko iedzīvotāju ienākumu, bezdarba līmeni, kā arī zemo iedzīvotāju blīvumu (5.attēls).

Lielākā daļa pilsētu izvietojusās „līderu” kvadrantā. Tātad „atpaliekošo” un „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā redzamajās pilsētās attīstības temps ir ievērojami zemāks kā pārējās pilsētās, kā arī „daudzsološo” un „atpaliekošo pilsētu” kvadrantā redzamajās pilsētās attīstības līmenis ir ievērojami zemāks kā pārējās pilsētās. Pilsētu izvietojums kvadrantos

apliecina būtiskas pilsētu un līdz ar to reģionālās attīstības atšķirības.

„Atpaliekošo pilsētu” kvadrantā atrodas tikai divas pilsētas – Kuldīga un Rēzekne. Rēzeknes attīstības temps un līmenis ir tuvu vidējai indeksa vērtībai. Savukārt Kuldīgā gan attīstības temps, gan līmenis ir zemāks par vidējo. Nepaliecinot attīstības tempu, pilsētai neizdosies uzlabot tās pozīcijas.

„Daudzsološo pilsētu” kvadrantā redzamas Daugavpils un Liepāja, kuru attīstības līmenis tuvs indeksa vidējai vērtībai, kā arī Jēkabpils un Krāslava. Pozitīvi vērtējams, ka Krāslavā un Jēkabpilī, kur attīstības līmenis ir viszemākais, attīstības temps ir augstāks par vidējo indeksa vērtību. Nezaudējot attīstības tempu, šīm pilsētām ir potenciāls uzlabot savas pozīcijas.

„Līderu” kvadrantā iekļuvušās pilsētas atrodas 70 km rādiusā ap Rīgu, kā arī Valmiera, Dobeļe, Cēsis un Saldus. Kvadrantā redzamajās pilsētās augstākie attīstības tempi ir bijuši pilsētām, kuru attīstības līmenis tuvu indeksa vidējai vērtībai - Jelgavai, Jūrmalai un Tukumam. No pilsētām ar attīstības līmeni tuvu vidējam augsti attīstības tempi redzami arī Siguldai un Dobeļei. Savukārt no pilsētām ar augstāku attīstības līmeni augstu attīstības tempu izdevies noturēt Valmierai, Ogrēi un Salaspilij. Pārējās kvadrantā redzamās pilsētas atrodas tuvu asu krustpunktam, tas nozīmē, ka to attīstības temps un līmenis ir nedaudz augstāks par indeksa vidējo vērtību. Šīm pilsētām būtu jāpievērš sevišķa uzmanība, lai tās nezaudētu līderpozīcijas.

„Pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā redzama Ventspils, Olaine un Rīga. Olainē un Rīgā attīstības temps ir tuvu vidējai indeksa vērtībai. Ņemot vērā Rīgas dominējošo stāvokli attīstības līmeņa un iedzīvotāju skaita ziņā, tās attīstības temps apskatīts arī pa to veidojošiem rādītājiem - iedzīvotāju ienākumu pieauguma un iedzīvotāju blīvuma pieaugumam tas ir augstāks par vidējo indeksa vērtību, savukārt bezdarba samazinājumam – zemāks. Sevišķa uzmanība no šajā kvadrantā redzamajām pilsētām jāvelta Ventspilij, kurā attīstības līmenis ir tuvu vidējai indeksa vērtībai, taču attīstības temps ir viszemākais. Nepaliecinot attīstības tempu, Ventspils riskē zaudēt savas pozīcijas attīstības līmeņa ziņā.

Apskatot iedzīvotāju skaitu sadalījumā pa kvadrantiem, lielākā daļa pilsētu iedzīvotāju - 765 tūkstoši, tai skaitā 709 tūkstoši Rīgas un 43 tūkstoši Ventspils iedzīvotāju - iekļaujas „pilsētu, kas atkāpjas” kvadrantā. Seko „līderu” kvadrants ar 287 tūkstošiem iedzīvotāju, tai skaitā 65 tūkstošiem Jelgavas un 56 tūkstošiem Jūrmalas iedzīvotāju. „Daudzsolosajās pilsētās” dzīvo 225 tūkstoši, tai skaitā 104 tūkstoši Daugavpils un 84 tūkstoši Liepājas iedzīvotāju, savukārt „atpaliekošajās pilsētās” - 48 tūkstoši, tai skaitā 35 tūkstoši Rēzeknes iedzīvotāju.

V. SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Komplekss pilsētu attīstības līmeņa un tempa novērtējums gan atsevišķos sociālekonomiskās attīstības aspektos, gan kopumā norāda uz būtiskām pilsētu un līdz ar to reģionālās attīstības atšķirībām.

Ienākumu līmeņa un pieauguma tempa ziņā līderpozīcijās ir Rīga un pilsētas, kas atrodas 50 km rādiusā ap Rīgu, kā arī Valmiera, Cēsis un Talsi. Vienlaikus augsti ienākumu pieauguma tempi ir arī atsevišķās pilsētās ar zemu ienākumu līmeni (Jēkabpils, Saldus). Savukārt zemi ienākumu pieauguma tempi ir gan pilsētās ar augstu ienākumu līmeni (Ventspils, Olaine), gan zemu (Kuldīga). Sevišķa uzmanība būtu jāpievērš pilsētām ar zemu ienākumu līmeni un to pieauguma tempu, šajā gadījumā – Kuldīgai.

Straujāk bezdarba līmenis samazinās republikas pilsētās gan ar augstu, gan zemu bezdarba līmeni (izņēmums – Rīga, kur ir zems bezdarba samazinājuma temps un viszemākais bezdarba līmenis). Republikas pilsētās ar augstu bezdarba līmeni ir augstāks bezdarba samazinājuma temps. Savukārt zemi bezdarba samazinājuma tempi lielākoties ir mazākās pilsētās ar zemu bezdarba līmeni. Izņēmumi ir Dobeles, Bauskas un Kuldīgas, kur ir vidējs bezdarba līmenis un zems bezdarba samazinājuma temps. Sevišķa uzmanība būtu jāpievērš Kuldīgai, kur ir ļoti zems bezdarba samazinājuma temps.

Augstākie iedzīvotāju blīvuma pieauguma tempi ir pilsētās 70 km rādiusā ap Rīgu, kā arī Tukumā, Saldū un Cēsīs. Jāatzīmē, ka faktiski iedzīvotāju skaits pieaug tikai Tukumā, Siguldā un Jelgavā. Savukārt Jūrmalā, Ogrē un Salaspilī tas saglabājas nemainīgs. Straujāk par citām pilsētām iedzīvotājus zaudē Ventspils un Rēzekne. Sevišķa uzmanība jāpievērš Ventspilij, jo tās iedzīvotāju blīvums ir ļoti zems.

Apvienojot iedzīvotāju ienākumu, bezdarba un iedzīvotāju blīvuma līmeņa un tempa novērtējumu, redzams, ka līderpozīcijās atrodas pilsētas 70 km rādiusā ap Rīgu, kā arī Valmiera, Dobeles, Cēsis un Saldus. Augstāki attīstības tempi ir pilsētām, kuru attīstības līmenis ir tuvu vidējai indeksa vērtībai – Jelgavai, Jūrmalai un Tukumam. Augsti attīstības tempi ir arī atsevišķām pilsētām ar augstāku attīstības līmeni – Valmierai, Salaspilij un Ogrēi. Sevišķa uzmanība jāvelta pilsētām ar zemu attīstības līmeni, bet augstiem attīstības tempiem, kas norāda uz to attīstības potenciālu – Jēkabpilij, Liepājai, Daugavpilij un Krāslavai, kurā ir viszemākais attīstības līmenis. Savukārt no pilsētām ar zemu attīstības tempu sevišķa uzmanība jāpievērš Kuldīgai, kurā attīstības temps un līmenis ir zemāks par vidējo, kā arī Ventspilij, kurā, neskatoties uz augsto attīstības līmeni, ir viszemākais attīstības

temps. Tātad Kuldīgai aktīvi jāmeklē un jāattīsta tās izaugsmes potenciāls, savukārt Ventspilij jāsekmē pilnvērtīga esošo resursu izmantošana.

Veiktā analīze apliecina, ka attīstības līmeņa-tempa matrica ir praktiski izmantojams rīks pilsētu un reģionālās attīstības novērtēšanā. Novērtējuma rezultāti ir izmantojami reģionālās politikas veidošanā, veidojot konkrētām pilsētām raksturīgo problēmu risināšanai atbilstošus atbalsta instrumentus.

Tā kā analīze apliecina Rīgas spēcīgo ietekmi uz sociālekonomisko attīstību citās pilsētās, perspektīvā būtu lietderīgi analizēt līdz ar attīstības līmeni, tempu un iedzīvotāju skaitu iekļaut arī trešo dimensiju – attālumu no Rīgas. Vienlaikus analīze iezīmē arī matricas izmantošanas ierobežojumus – pastāvot būtiskām sociālekonomiskās attīstības atšķirībām, pilsētu izvietojums matricā ir nesimetrisks un līdz ar to mazina iespējas savā starpā salīdzināt pilsētas ar līdzīgiem rezultātiem.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. **Rodrik D.** *Growth Strategies. Handbook of Economic Growth.* North Holland: Elsevier Academic Press, 2005. 1072 p.
2. *OECD Territorial Reviews: Comparative Cities in the Global Economy* [tiešsaiste]. Paris: OECD, 2006 - [skatīts 15.08.2010.]. Pieejams: <http://www.oecd.org>
3. *European Spatial Development Perspective. European Spatial Development: Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU* [tiešsaiste]. Potsdam: Informal Council of Ministers responsible for Spatial Planning, May 1999 - [skatīts 15.08.2010.]. Pieejams: <http://www.eu-territorial-agenda.eu>
4. *Territorial Agenda of the European Union. Towards a more competitive and sustainable Europe of diverse regions* [tiešsaiste]. Leipzig: Informal Council of Ministers responsible for Spatial Planning, 25.05.2007 - [skatīts 15.08.2010.]. Pieejams: <http://www.eu-territorial-agenda.eu>
5. *Nacionālais attīstības plāns 2007.-2013.gadam.* Rīga: Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 2006. 56 lpp.
6. *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam* [tiešsaiste]. Rīga: Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 2010 - [skatīts 15.08.2010.]. Pieejams: <http://www.latvija2030.lv>
7. *SIA CTB. Pilsētu sistēmas un sadarbība.* Rīga: Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, 1999. 28 lpp.
8. *Reģionu attīstība Latvijā 2009.* Locāne V., Peipiņa I., Šķinķis P., Vilka I. Rīga: Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2010. 172 lpp.
9. *SIA Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija. Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences.* Rīga: Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2008. 230 lpp.
10. **Vitola A.** Creative Cities in Latvia. In: *The fifth international conference on Regional Development: Role of Human Capital in Development of the Countries and Regions of Central and Eastern Europe*, Poland, Torun, 2010
11. *Noteikumi par Valsts statistiskās informācijas programmu 2010.gadam* [tiešsaiste]. MK Noteikumi Nr. 1428, 15.12.2009. Rīga: Ministru kabinets [skatīts 25.08.2010.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
12. *Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas.* A.Bauere, O.Krastiņš, V.Locāne, P.Šķinķis, E.Vanags, I.Vilka. Rīga: Latvijas statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004. 82 lpp.
13. **Krastiņš O., Vanags E., Locāne V.,** Par teritorijas attīstības gada, bāzes un ķēdes indeksiem. *Statistikas un pārvaldes problēmas 2007, 2007.*
14. *Latvijas dažādība skaitļos un vīzijās.* O.Krastiņš, V.Locāne, E.Vanags, I. Vanags, E.Valodiņš, A. Zaķe. Rīga: Centrālā statistikas pārvalde, 2009.
15. **Krastiņš O.,** Teritorijas attīstības indeksa pilnveidošanas “mērķkukols”. *Statistikas zinātnisko pētījumu rezultāti 2010, 2010.*

16. *Handbook on constructing composite indicators: Methodology and user guide*, A. Hoffman, E. Giovannini, M. Nardo, M. Saisana, A. Saltelli, S. Tarantola. Paris: OECD, 2008. p. 85.
17. **Florida, R., Tinagli, I.** *Europe in the Creative Age*, London: Pittsburg Carnegie, Mellon Software Industry Center, Demos, 2004. 48 p.

2004 to 2007 Alise Vitola worked at the Treasury of Republic of Latvia as SENIOR OFFICER of European Affairs Department. Her research interests cover such fields as economic growth, regional development and implementation of EU Cohesion policy in Latvia.
E-mail: vitola.alise@gmail.com

Zintis Hermansons holds bachelor degree (2007) in Politics from Riga Stradiņš University.

Since 2007 Zintis Hermansons is SENIOR OFFICER of State Strategic Planning Department at the Ministry of Regional Development and Local Government of Republic of Latvia, in Riga. His research interests cover monitoring and evaluation of national, regional and local development.
E-mail: zintis.hermansons@raplm.gov.lv

Alise Vitola holds a master degree (2008) in Economics from Riga Technical University with a focus on regional economics and bachelor degree (2006) in Business Administration from Banking Institution of Higher Education. Since 2007 Alise Vitola, Mg.oec. is SENIOR EXPERT of State Strategic Planning Department at the Ministry of Regional Development and Local Government of Republic of Latvia, in Riga. Since 2010 she also holds a position as SCIENTIFIC ASSISTANT at the Riga Technical University. From

Alise Vitola, Zintis Hermansons. The evaluation of socioeconomic development tendencies of Latvian towns and cities using development level-rate matrix

Cities and towns are the socioeconomic growth poles. The purpose of this article is to evaluate socioeconomic development tendencies of major cities and towns (with more than 10 000 inhabitants) in Latvia. To illustrate development in a focused way, three main indicators are used: income of inhabitants, unemployment level and density of inhabitants. Separate development level and rate indexes are elaborated for each of indicators, as well as an aggregated indicator for the overall socioeconomic development rate and level. Indexes are combined in development level-rate matrix, where x axis represents development level and y axis – development rate. Horizontal axis crosses vertical axis at 0,5 which is the average possible value of development level and rate index. It enables to place cities and towns in four quadrants, as follows: leaders, up-and-comers, losing ground and laggards. The matrix also graphically represents the number of inhabitants in each city and town. The evaluation shows significant regional development disparities. Leader positions are taken by cities which are located in 70 km radius around the capital city Riga, as well as such cities and towns as Valmiera, Dobele, Cesis and Saldus. Special attention should be paid to cities and towns with low development level, but high development rate (Jekabpils, Liepaja, Daugavpils and Kraslava), as well as cities and towns with low development rate – Kuldīga that also has a low development level and Ventspils that has high development level, but the lowest development rate. The analysis performed approves that development level-rate matrix is a useful instrument for the evaluation of socioeconomic development of cities and towns. Taking into account the results of analysis in perspective matrix could be complemented with 3th dimension – proximity to Riga.

Алисе Витола, Зинтис Хермансонс. Оценка социально-экономического развития латвийских городов с использованием матрицы уровня-темпа развития

Города являются двигателем регионального развития. Цель этой статьи – провести оценку уровня и темпа развития крупнейших латвийских городов (более 10 000 жителей). Чтобы в концентрированном виде охарактеризовать развитие, используются три основных показателя: доход жителей, уровень безработицы и плотность населения. Созданы индексы уровня и темпа развития для каждого из показателей, а также обобщающие индексы уровня и темпа развития городов. Индексы комбинируются на матрице уровня-темпа развития, на оси Х-той матрицы, отражая уровень развития, в свою очередь на оси Y – темп развития. Оси матрицы пересекаются при значении индекса 0,5, которое указывает величину среднего индекса уровня и темпа развития. В соответствии с принадлежностью города квадрату матрицы, город характеризуется как лидер, многообещающий город, город, который отстает или отстаёт. В матрице также отражается величина города по численности населения. Оценка указывает на значительные различия регионального развития. Позиции лидеров занимают города в радиусе 70 км от Риги, а также Валмиера, Добеле, Цесис и Салдус. Особое внимание требуется уделить городам с низким уровнем развития, но с высоким темпом развития (Екабпилсу, Лиепае, Даугавпилсу и Краславе), а также городам с низким темпом развития – Кулдиге, чей уровень и темп развития является ниже среднего, а также Вентспилсу, в котором, несмотря на высокий уровень развития, самый низкий темп развития. Проведённый анализ подтверждает, что матрица уровня-темпа развития является практическим инструментом для оценивания социально-экономического развития городов. Принимая во внимание результаты анализа, в перспективе было бы целесообразно включить в анализ третью дименсию – отдаленность от Риги.